

Fasora, Lukáš

Úvod [k části Normalizační generace]

In: Fasora, Lukáš; Čermin, Jan; Čerminová, Jana; Hanuš, Jiří; Málíková, Michaela. *Sto tváří, sto příběhů : vybrané osobnosti v dějinách Filozofické fakulty Masarykovy univerzity*. Vydání první Masarykova univerzita, 2020, pp. 375-381

ISBN 978-80-210-9382-9; ISBN 978-80-210-9605-9 (online ; pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/143150>

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

NORMALIZAČNÍ GENERACE

Libor Blažek

Evžen Boček

Václav Cejpek

Petr Fiala

Josef Krob

Tomáš Kubiček

Marie Kučerová

Josef Šmajš

František X. Halas

Jana Horváthová

Ivan Kania

Jan Keller

Jiří Voráč

NORMALIZAČNÍ GENERACE

Úvod (LF)	375
Libor Blažek (HČ)	382
Evžen Boček (MM)	384
Václav Cejpek (JČ)	387
Petr Fiala (JH)	390
František X. Halas (JH)	393
Jana Horváthová (HČ)	395
Ivan Kania (MM)	398
Jan Keller (HČ)	400
Josef Krob (JČ)	404
Tomáš Kubíček (JČ)	407
Marie Kučerová (JČ)	410
Josef Šmajš (HČ)	413
Jiří Voráč (JČ)	416

Studium v 70.–80. letech sice zastřešuje společný termín „normalizační éra“, ale ve skutečnosti se při podrobnějším pohledu na vzpomínky studentů, při analýze atmosféry na fakultě a dalších ukazuje, že se tato éra vlastně skládá ze tří částí.¹ Součástí námi sledované generace jsou lidé, kteří na fakultě prožili dozvuky uvolnění druhé poloviny 60. let a bouřlivé události 1968–1969, současně ale jejich studijní život spadá do období počínající „kádrové očisty“ vysokých škol nastartované novelou vysokoškolského zákona z roku 1969 a změnou zákoníku práce, který umožnil snadné propuštění pracovníka z důvodu politické nespolehlivosti. Ukazuje se ale, že zvláště v Brně, kde nebyly politické otřesy ve studentském prostředí tak silné jako v Praze, si studenti – zvláště ti v posledních ročnících studia a zaujatí přípravou kvalifikační práce – této plíživě nastupující normalizace nemuseli příliš povšimnout, protože případů perzekuce nebylo mnoho, řada z nich probíhala skrytě a v podstatě nenápadně, např. změnou rozvrhu, vyučujícího apod. Připomeňme, že hlavní pohovory s akademiky o jejich postojích v době pražského jara probíhaly od dubna 1970 do ledna 1972, přičemž reálný dopad na kariéru některých pracovníků se projevil občas se značným zpožděním, neboť někdy byl trest odložen z důvodu obtížné nahraditelnosti pracovníka, někteří postižení se tvrdě bránili a vedli pracovněprávní spory, jiní zkoušeli problémům uniknout přechodem do stavu nemocných.²

Dále se v této generaci nacházejí lidé, kteří nastoupili na fakultu již bez povědomí o jejím zapojení do událostí let 1968–1969. U nich i režim sám vcelku správně předpokládal, že malé životní zkušenosti společně s rychlou eliminací hlavních protagonistů reformního procesu na fakultě přispějí k tomu, že lidé nebudou vůči režimu vystupovat a priori nepřátelsky, ale že se bez větších obtíží zařadí do již normalizovaného života fakulty a oboru. Poměry tuhé normalizace trvaly ve vysokém školství přibližně do roku 1975, včetně nekompromisního uplatňování kádrově-politických požadavků, důsledného dohledu nad obsahem výuky a pečlivé eliminace učebních textů označených za závadné, resp. pocházející z pera politicky nespolehlivého autora. V polovině 70. let zůstala sice příslušná nařízení umožňující perzekuci nadále v platnosti, ale nebyla již využívána, nebo spíše nebyla využívána tak důsledně – lze tu hovořit o systaci některých z nich, u jiných jen o příležitostném užívání.

1 FASORA, Lukáš. Univerzitní student. In *Člověk na Moravě druhé poloviny 20. století*. Lukáš Fasora – Jiří Hanuš – Jiří Malíř – Denisa Nečasová (red.). Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2011, s. 284–304, zde s. 300–302; ŠLOSAR, Dušan. *Jaké hlavy, takový jazyk. Rozhovor o češtině a o životě vedli Jiří Trávniček a Jiří Voráč*. Brno: Host, 2008, s. 93 an.; PAVLINCOVÁ, Helena. Člověk a filozof Lubomír Nový. K nedožitým sedmdesátým narozeninám. *SPFFBU*, B 47, 2000, s. 19–24 ad.

2 URBÁŠEK, Pavel. *Vysokoškolský vzdělávací systém v letech tzv. normalizace*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012, s. 71.

Hlavním důvodem byl pravděpodobně počínající tzv. helsinský proces, tedy snaha komunistických režimů zklidnit vztahy se Západem, neprovokovat jej příliš křiklavým porušováním lidských práv vázaným na politické postoje. Ale roli hrály i specifické fakulní okolnosti: velká část učitelů sice přestála prověrky a navenek se snažila působit prorežimně, ale v kroužcích osob, se kterými se cítili bezpečně, rozhodně loajalitou k režimu nehýřili a takto přistupovali i k výuce. V roce 1975 si vedení Svazu socialisté mládeže na univerzitě stěžovalo, že posílení loajality studentů k politice KSČ se nedaří „kvůli osobám učitelů, kteří studenty vedou k přečeňování odborných znalostí na úkor politické výchovy a didaktiky.“³ Tento „akademismus“ vysokoškolských učitelů ostře kritizoval v roce 1983 tajemník Ústředního výboru KSČ Josef Havlín.⁴

Třetí skupina sledované generace tak byla konfrontována s fakultou, v jejímž rámci se mírně pootevřel prostor svobody, ale současně se nad těmi, kdo by si jí snad chtěli ukrojit větší kus, stále vznášel Damoklův meč dohledu stranických orgánů, vedení fakulty i Státní bezpečnosti. Tento stav trval přibližně do poloviny 80. let, kdy nastoupily poněkud svobodnější poměry spojené s Gorbačovovou perestrojkou a glasností (1985–1989).

Stejně jako mnozí komunisté ve vedení státu nahlíželi reformy M. S. Gorbačova uskutečňované v Sovětském svazu s rozpaky nebo i se zděšením, také na fakultě existovala skupina militantních odpůrců reforem režimu s programem důsledného potlačování jakýchkoliv náznaků uvolnění. Připomeňme například, že historik Bedřich Šindelář (děkan FF UJEP v letech 1976–1980) ještě v roce 1986 vydal knihu o čarodějnických procesech raného novověku vystavěnou na dogmatickém užití marxisticko-leninské metody a s předmluvou, která vyznívala bojovně antizápadně a antikatolicky.⁵ Přesto bylo uvolnění citelné. Již v roce 1984 pod tlakem vážné personální krize vysokých škol vedení KSČ omezilo politická kritéria pro habilitační a jmenovací řízení, a tím do značné míry uvolnilo personální politiku, do té doby výsostnou doménu nejtvrdějších odpůrců reforem. Zdrojem reformních snah byly jak v celé zemi, tak na univerzitě ekonomické složky vládnoucího režimu.⁶ Na univerzitě si tedy kvestura a s ní zájmově souznící pracoviště zabývající se smluvním výzkumem pro podniky národního hospodářství žádaly větší autonomii rozhodovacích procesů, flexibilitu plánování a managementu, individuální zodpovědnost a střídmejší užívání politicko-ideologických kritérií v personální politice. Svobodnější duch se začal projevat také v mládežnické organizaci Svazu socialistické mládeže (SSM), jehož někteří představitelé (např. Maxmilián Strmiska⁷) již vystupovali vůči režimu odvážně kriticky. Státní bezpečnost, sledující aktivity vysokoškolských organizací, se znepokojením konstatovala, že se lavinovitě šíří různé druhy alternativních aktivit (ekologické, hudební i duchovní), včetně adorace západního životního stylu; studenti se stále častěji odvažovali otevřeně se vymezit vůči členství v SSM nebo deklarovat svoji religiozitu.

Souhrnně lze říci, že normalizační generace na fakultě prožila éru, která znamenala vážné rány pro československé vysoké školství. Období československé normalizace vysokého školství je v evropském srovnání nahlíženo jako doba, kdy se akademická sféra po slibných trendech modernizace 60. let propadla v kvalitě výzkumu

3 Moravský zemský archiv, G593 KSČ – Jihomoravský krajský výbor Brno, kart. 142, inv. č. 60 fol. 32.

4 URBÁŠEK – PULEC, *Kapitoly*, s. 302.

5 ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Hon na čarodějnice: západní a střední Evropa v 16.–17. století*. Praha: Rudé právo, 1986.

6 Srov. KALINOVÁ, Lenka – SOVA, Václav. *Lidský potenciál v podmínkách přestavby*. Praha: Svoboda, 1989; MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel a kol. *Politické strany v českých zemích a Československu II. 1938–2004*. Brno: Doplněk, 2005, s. 1266.

7 FASORA – HANUŠ, *Filozofická fakulta*, s. 69.

i výuky a dramaticky zaostala za vývojem západoevropských zemí, SRN i Rakouska, se kterými ještě v předchozí dekádě v mnoha ohledech držela krok.

Zatímco u nás se vedení resortu a vysokých škol soustředila na provedení politické očisty od aktérů pražského jara a odpůrců vstupu vojsk Varšavského paktu, v západních zemích prošlo vysoké školství zásadními reformami. Nelze rozhodně tvrdit, že by veškeré reformy vysokého školství provedené v kapitalistických zemích byly účinné nebo vůbec úspěšné, ale jedno je zřejmé: pod tlakem politických změn 60. let začaly západoevropské vysoké školy hledat cestu k vlastní modernizaci, otevření většímu množství studentů, zvýšení schopnosti vyhledávat a podporovat talenty, nabízet i lidem s průměrnými studijními výsledky efektivní uplatnění v tzv. znalostní ekonomice, podporovat studentskou a učitelskou mezinárodní mobilitu, účelné kontakty akademické a komerční sféry atd.⁸ Společným znakem západoevropských reforem vysokého školství bylo hledání vzorů ve špičkových (privátních) univerzitách USA, ovšem s tím, že nebyl opuštěn model škol veřejné služby, tedy financovaných z veřejného rozpočtu. Před politickým vedením západoevropských států se tak rýsoval herkulovský úkol: dosáhnout kvality srovnatelné s Harvardem a Princetonem v situaci, kdy jsou disponibilní veřejné prostředky mnohem menší než soukromé zdroje amerických privátních škol – a kdy se navíc mnozí daňoví poplatníci a voliči dívají na užívání veřejných financí v akademické sféře s podezřením nebo nepochopením. Proto se i v Evropě začal prosazovat model tzv. akademického kapitalismu, známý v USA od 19. století; v podstatě představa, že univerzita funguje podobně jako soukromá firma, má příjmy, výdaje, zisky a ztráty a tomu odpovídá také její management.⁹

Koryfeje československé vysokoškolské politiky v éře normalizace se od těchto trendů, viditelných stále více i v blízkém kapitalistickém zahraničí, distancovali a s oblibou poukazovali na řadu negativních jevů doprovázejících reformy: etické otázky výzkumu spojené se spoluprací vysokých škol a soukromých firem, nedostatky ve vybavení škol zavalených od 70. let masou studentů nebo na nízkou kvalitu narychlo založených tzv. regionálních univerzit, vzniklých s cílem odlehčit tradičním vysokých školám od přívalu zájemců o studium.¹⁰ V optimismu je posilovala skutečnost, že československá centrálně řízená ekonomika v první polovině 70. let vykazovala průměrný meziroční růst 5,7 %, a nutnost reforem tak nebyla vnímána jako akutní.¹¹ I když mnohé kritické postřehy k situaci na Západě byly relevantní, mince měla i svou druhou stranu: zatímco v západní Evropě byla k mání reformní snaha, sice klopotné, ale přece jen nějaké hledání odpovědí na naléhavé otázky po roli vysokoškolského vzdělání v měnící se společnosti, v československém vysokém školství zavládlo nadlouho mrtvolné ticho.

Režim pohlížel na akademickou inteligenci jako na pro sebe rizikovou společenskou vrstvu, která sice požívala ve společnosti nemalého respektu, ale v době pražského jara neodpuštělným způsobem politicky zakolísala, a jejíž deklarovaná příchyllost k novému režimu byla často vynucená, povrchní a labilní.¹² V důsledku

8 vom BRUCH, *Universitätsreform als Antwort auf die Krise*, s. 43–55; KAHLE, Heinz G. (ed.). *Die Hochschule in der Herausforderungen der 70en Jahre*. Karlsruhe: University of Karlsruhe Press, 1980.

9 Srov. RHOADES, Gary – SLAUGHTER, Sheila. *Academic Capitalism, Managed Professionals, and Supply-Side Higher Education*. *Social Text*, 1997, č. 51, s. 9–38; SLAUGHTER, Sheila – LESLIE, Larry. *Academic Capitalism. Politics, Policies, and the Entrepreneurial University*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1997; PAULUS, *Vorbild USA?*, s. 171–203.

10 CIPRO, *Idea vysoké školy*, s. 50–57.

11 URBÁŠEK, *Vysokoškolský vzdělávací systém*, s. 110 an.

12 MARADA, Radim. *Intelektuálové a ideologie. K Mannheimově koncepci sociálně nezakotvené inteligence*. *Sociologický časopis*, 1994, č. 4, s. 433–445.

kádrových prověrek a emigrace po porážce pražského jara odešla z vysokých škol přibližně pětina pedagogů.¹³ Na fakultě vznikla na začátku 70. let personální struktura známá prakticky ze všech vysokých škol. Přibližně polovina učitelů byla privilegována, tj. označena za kádrově perspektivní (politicky aktivní příznivci režimu mezi členy KSČ) nebo „stabilní“ (členové KSČ po úspěšném absolutoriu prověrek, ovšem bez většího zájmu o politickou práci). A vedle nich stáli nepriviligovaní: za prvé tzv. doživotní nestraníci, mnozí z nich opakovaně odmítající nabídky ke vstupu do KSČ, sice prověřeni kádrovými pohovory, ale považovaní za nepoužitelné pro politickou práci, a proto stíhaní různými drobnými i většími ústrky (pracovní smlouva výhradně na dobu určitou, nemožnost služebních zahraničních cest či omezené možnosti studia některých politicky citlivých témat). A za druhé nejproblematictější skupina: osoby zbavené členství v KSČ vyškrcnutím. Šlo o mírnější formu vysokého stranického trestu; zatímco „vyloučení“ museli z fakulty bez pardonu odejít, s „vyškrcnutými“ bylo zacházeno milosrdněji. Platila též omezení jako v případě nestraníků, navíc byli postaveni pod důkladný dozor Státní bezpečnosti a s ohledem na labilní hmotné poměry a celkově dosti tísnivé postavení mezi nimi politická policie hledala zvláště intenzivně své tajné spolupracovníky.¹⁴

Obvyklou cestou k udržení se na fakultě byla ochrana některého politicky vlivného kolegy, tedy zpravidla osoby z první zmíněné skupiny. Osobní vzorce chování měly v této době obrovský význam a otázky po vztahu morálky a politického angažmá provázely nejrůznější odpovědi. Angažovaný straník, aktivní a nebezpečný tzv. osmašedesátníkům v grémiích mimo fakultu, mohl na fakultě, nebo ještě častěji na vlastní katedře působit jako uvážlivý a moudrý člověk, který protektorsky omlouval prohřešky svých kolegů a podřízených. A pokud dotyčný „perspektivní soudruh“ dokázal navazovat a držet konexe k jádru politických a bezpečnostních složek režimu, tedy krajským a okresním tajemníkům strany a vedení politické policie, např. prostřednictvím sdílené záliby v myslivosti, ve sportu nebo byl oblíbeným společníkem na setkáních stranické věrčušky s konzumací alkoholu, pak byla jeho pozice velmi pevná. Mohl si tak dovolit „nastavit kůži“ za někoho, kdo třeba jen někde něco v nepravou chvíli řekl, kdo měl kádrový problém spojený s nedostatečně marxistickým základem své vědecké práce, s návštěvou kostela nebo s emigrací příbuzného – a tím si trochu vylepšit vlastní svědomí. V případě „vyškrcnutých“ tak vidíme různé strategie: podstatou byla jejich (dočasná) eliminace od kontaktu se studenty, ale s pomocí politicky vlivných přímluvců se mohli na fakultě udržet jako výzkumníci, knihovníci nebo referenti.

Zvláštní kapitolou příběhu fakulty v této době jsou ingerence Státní bezpečnosti (StB). Agenda brněnské univerzity byla skartována v posledních dnech vlády komunistického režimu, vliv StB tak můžeme tušit jen na základě materiálů spojených s univerzitami v Praze a Olomouci. Politická policie disponovala sítí spolupracovníků ve vysokém školství již od 50. let. V 60. letech nabyla v souvislosti s intenzivnějším zapojením vysokých škol do mezinárodních sítí spolupráce agenda rozvědky a kontrarozvědky na významu. StB ve druhé polovině 60. let přišla o velkou část své sítě spolupracovníků na vysokých školách, a v 70. letech se proto snažila mezery rychle zacelit. Typickými objekty zájmu byly osoby z řad „vyškrcnutých“, vnímané jako zdroj kontaktů k disentu, dále osoby přicházející do častějšího kontaktu se zahraničními studenty a skupina osob disponujících zahraničními kontakty a možností vyjždět do kapitalistické ciziny. Kontakty StB s vedením univerzity a fakult je třeba vidět

13 URBÁŠEK, *Vysokoškolský vzdělávací systém*, s. 71.

14 Srov. MAŇÁK, Jiří. *Čistky v Komunistické straně Československa 1969–1970*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997, s. 53–55.

jako velmi těsné; také prakticky každý, kdo vycestoval služebně na Západ, byl podroben výslechu na StB a konfrontován s nabídkami těsnější spolupráce a celou temnou sítí informací, dezinformací i vyslovených provokací, kterou Státní bezpečnost vládla.¹⁵ A je třeba mít na paměti reakci jednoho z pražských profesorů na odhalení jeho dlouholeté spolupráce s StB, tradovanou po léta na pražské UK, reakci smutnou, snad šokující, ale bezprostřední a v mnohém pravdivou: „*U nich byl každý, kdo tehdy něco znamenal...*“

Kromě kádrové politiky, hlavního zdroje normalizačního mravního marasmu, je třeba krizi fakulty spojit také s nejasnou vizí rozvoje a nedostatkem finančních prostředků. Veškeré závažné změny začínající normalizace se odehrávaly do značné míry v právním vakuu, neboť se opíraly o vysokoškolský zákon z roku 1966, jeho v důležitých bodech revidující dílčí novelu z roku 1969 a změny zákoníku práce. Nového, komplexního vysokoškolského zákona se Československo dočkalo až v roce 1980. Chaotický právní stav sice využili reformističtí ministři školství, pro Brno zvláště důležitý Vilibald Bezdíček, který narychlo prosadil obnovení Právnické fakulty UJEP a dokončil některá habilitační a jmenovací řízení osob nepohodlných normalizačním militantům. Ale podobně na hraně zákona následně postupoval normalizační ministr Jaromír Hrbek, náležející k jádru bojovných odpůrců reforem pražského jara, sám se označující za součást „*pancéřové divize marxizmu-leninismu*“¹⁶, která „*s nepřáteli nejedná, ale bojuje*“.¹⁷ Pro Hrbka, profesí neurologa z Univerzity Palackého, i pro následující ministry této éry mělo prioritu primární a sekundární školství, zvláště průmyslové a učitelské obory¹⁸. Vůči vysokým školám se stavěli jako k tématu nižšího významu – ovšem platy vysokoškolských pedagogů byly po dlouhé stagnaci jejich reálné hodnoty v 60. letech konečně zvýšeny.¹⁹ Vedení resortu se znepokojením sledovalo zvláště rychle se zhoršující věkovou a kvalifikační strukturu vysokoškolských pedagogických sborů, eminentně právě v politicky exponované oblasti humanitních a společenských věd, přičemž postupně připouštělo, že na vině jsou příliš tvrdé a důsledně vymáhané politické požadavky. Druhým velkým zdrojem obav bylo podfinancování vysokého školství, snižující se podíl vysokoškoláků v populačních ročnících a zhoršující se zázemí studentů, přičemž přibližující se příchod generace tzv. Husákových dětí, tedy velmi silných populačních ročníků narozených na začátku 70. let, do vysokoškolských lavic byl sledován s bezradností danou celkovou politickou nejistotou.²⁰

Normalizační generace studentů tak byla konfrontována se zmíněnými, byť stručně nastíněnými jevy v makrorovině, je ale třeba mít na paměti, že její zástupci mnohé registrovali zastřeně, něco vůbec a jiné si zase bez vzhledu do kontextů nedokázali srozumitelně vysvětlit. Deformace jejich studia spočívala v podstatě ve čtyřech druzích selekce, které vytvářely z fakulty v jistém smyslu slova podivný skleník: první selekce spočívala v tom, že jen malé části maturantů bylo dopřáno studovat tu vysokou školu a přesně ten obor, který si vysnili a ke kterému prokazovali nadání. Ti šťastní, jimž bylo díky absolutoriu přijímacího řízení se silnými politickými podtexty vůbec umožněno na fakultě studovat, tak byli ochotni odhlédnout od skutečnosti, že se ke studiu dostali po řadě nezřídka ponižujících peripetií (angažmá v SSM, brigády v průmyslu a zemědělství, přímluvy politicky

15 URBAŠEK, *Vysokoškolský vzdělávací systém*, s. 93–105.

16 Tamtéž, s. 56.

17 *S nepřáteli strany nejednáme, ale bojujeme...* [online]. [cit. 30. srpna 2018]. Dostupné z: <https://www.rozhlas.cz/archiv/projevy/_zprava/s-nepreateli-strany-nejedname-ale-bojujeme--789738>.

18 URBAŠEK, *Vysokoškolský vzdělávací systém*, s. 107 an.

19 Tamtéž, s. 75.

20 Tamtéž, s. 128.

vlivných známých apod.), a vnímali fakultu jako oázu vědění a svobody ve srovnání s poměry, které poznali na střední škole nebo při působení ve výrobě. A byli ochotni také přistoupit na vnučení studijního programu, resp. studijních kombinací, neboť ministerstvo sice redukovalo liberálně nastavené studijní možnosti z konce 60. let přibližně o polovinu, předešlo povinné kombinace oborů na FF „hlavně s ohledem na potřeby středních škol“, ale nedokázalo překonat tradiční a hluboko zakořeněnou nechuť humanitních oborů ke slučování.²¹

Druhé selekce si studenti během studia často ani nepovšimli: šlo o velké, až absolutní omezení přístupu k informacím o podobě studia na jiných vysokých školách v Československu, a zvláště v zahraničí. Jako nedostupní odborníci byli studentům prezentováni koryfeje oborů z domácí fakulty nebo univerzity. Personální stav fakulty přitom skýtal neveselý obraz: profesorský sbor byl z velké části tvořen osobami nadřazujícími politickou práci nad činnost odbornou, část akademiků byla zdeptána politickými prověrkami a stigmatizována pro své postoje v době pražského jara, část akademiků si sice uchovávala vnitřní svobodu a s režimem se zaplétala jen v nezbytné míře, ale vůči studentům si udržovala odstup a pochopitelnou opatrnost ve vyjadřování. Politické tlaky a dohled Státní bezpečnosti si na fakultě vybíraly svoji daň v podobě alkoholismu, psychických obtíží a poškozovaných mezilidských vztahů. Zahraniční odborníci byli jako vědecké autority studentům zmiňováni málo, a pokud, šlo o odborníky sovětské nebo z tzv. lidovědemokratických zemí. Návštěva zahraničního profesora s přednáškou pro studenty byla mimořádným svátkem. Jazyková průprava byla nevalná a možnosti výjezdu do zahraničí velmi omezené.

Ruku v ruce s tím šlo další omezení, totiž reglementace přístupu k literatuře. V technických, přírodovědných nebo lékařských disciplínách indexace nežádoucích titulů postupovala umírněněji, především kvůli potřebě režimu udržet v chodu vzdělávání odborníků v těchto životně důležitých profesích. Ale v oblasti společenských a humanitních věd bylo postupováno velmi rázně, zvláště s ohledem na velký výzkumný a publikační boom oborů v 60. letech a tehdy běžnou „kreativní“ formu užívání marxismu, která byla režimem interpretována jako jeden z ideových zdrojů pražského jara.²² V tomto světle je třeba vnímat boj knihovníků na FF o udržení dostupnosti každé jednotlivé knihy, nebo dokonce o nákup knihy západní proveniencie jako heroický.

Patrně nejvýznamnější reglementaci představuje selekce politická. Zatím byla zmíněna její otevřená forma v podobě přijímacích zkoušek a kádrových pohovorů. Ale existovaly formy skryté. Učitelství a vědecký dorost FF se rekrutoval převážně z vlastních posluchačů a těm bylo jasným i méně jasným způsobem sdělováno, kdo je perspektivní a kdo nikoliv. Zajisté, řada profesorů hleděla na odbornou erudici svého dorostu, ale vždy hrála roli také hlediska politická: rodinné zázemí studenta, jeho angažmá v satelitních organizacích režimu nebo přímo v KSČ, ochota a schopnost pracovat „marxisticko-leninskou metodou“, nebo tuto metodologickou kompetenci před příslušnými dohlížiteli aspoň předstírat. Ostatním bylo naznačeno, že jejich šance je malá, či přímo nicotná.

Suma sumárum je normalizační éra dobou, ve které si sice velká část akademické veřejnosti udržela v téměř každodenním nesnadném boji svůj prostor svobody a kdy se mnohé podařilo, ale současně fakulta přišla o mnohé talenty a propásla mnohé příležitosti. Ze vzpomínek osob, které prošly normalizační fakultou, sice víme, že tu zůstali inspirativní pedagogové i vynikající vědci, ale tyto pozitivně laděné vzpomínky jsou vyváženy informacemi, které dnes působí na čtenáře šokujícím dojmem a na konkrétní žité realitě tehdejšího studenta ukazují,

21 Tamtéž, s. 120–121.

22 Tamtéž, s. 73–74.

že s fakultou tehdy mnohé nebylo v pořádku. Výběr osobností – příslušníků normalizační generace – snad působí optimisticky. Jde o absolventy, kteří se ve svém profesním životě dobře uplatnili a módním obratem řečeno, „neztratili se“, navzdory tomu, že vklad vzdělání a morální orientace, který jim fakulta poskytla, byl v mnoha ohledech problematický a rozporný.